

HROBY Z 10. – 11. STOROČIA A INÉ NÁLEZY Z KOMÁRNA – KAVY

PÉTER PROHÁSZKA

Keywords: Komárno, graves, finds of the 10-11. centuries, celtic „Knotenring“, archio material

Abstract: The collection of the Komárno's Museum suffered heavy demages in Word War II. Its inventory books suffered, and its archaeological finds are dispersed, intermixed. So every dates, drawings are very important and offer important informations to the archaeological records of Southern Slovakia. This paper deals with drawings of Joseph Hampel about some finds, which was send to the Hungarian National Museum from Rudolf Gyulai. They was found by building of dams in 1895 at Kavapuszta Dunaháti dűlő. About finds and graves herefrom was reported in a local newspaper. The bronze bracelet and two rings were with a pair of silver earrings together grave goods of a 10-11. century grave. From the other finds (jewellery, roman coin etc.) is a celtic „Knotenring“ important, because it is in this country rare.

Úvod

Súpis, analýza a kritické vyhodnotenie hrobových a iných nálezov z. 10.-11. storočia z územia niekdajšieho historického územia komárňanskej a ostrihomskej župy sa začalo už zhruba pred desaťročím. Doterajšie štúdium zbierkových fondov múzeí, odbornej literatúry, ako aj archívnych prameňov priniesli rad nových a nečakaných informácií (*Nevizánsky/Prohászka v tlači*). Žiaľ, zbierkový fond dvoch najdôležitejších muzeálnych inštitúcií v regióne sídliačich v Esztergome a v Komárne stihol v priebehu minulého storočia neraz nepriaznivý osud. Z toho dôvodu veľmi cenným prameňom ostávajú rôzne záznamy, správy, hlásenia a kresby, ktoré sme zaznamenali počas výskumu rôznych archívov. Význam týchto písomností možno najlepšie ilustrovať nálezmi dokumentov, týkajúcich sa nálezov z avarského hrobu z Komárna, z niekdajšej ulice Bercsényiho, dnes Gombaiho. Vďaka zachovaným prameňom v dokumentačnom oddelení Maďarského národného múzea v Budapešti (opisy predmetov, kresby, fotografie) sa nám podarilo upresniť a doplniť existujúce informácie a rekonštruovať obsah celého hrobu (*Prohászka/Trugly 2012*). Uvedené predmety v čase nálezov sa síce dostali do zbierkového fondu komárňanskeho múzea, ale padli za obeť rabovania počas druhej svetovej vojny. Bohužiaľ, podobný osud stihol aj archív a inventárne knihy uvedeného múzea (*Ratimorsky 1986, 70*).

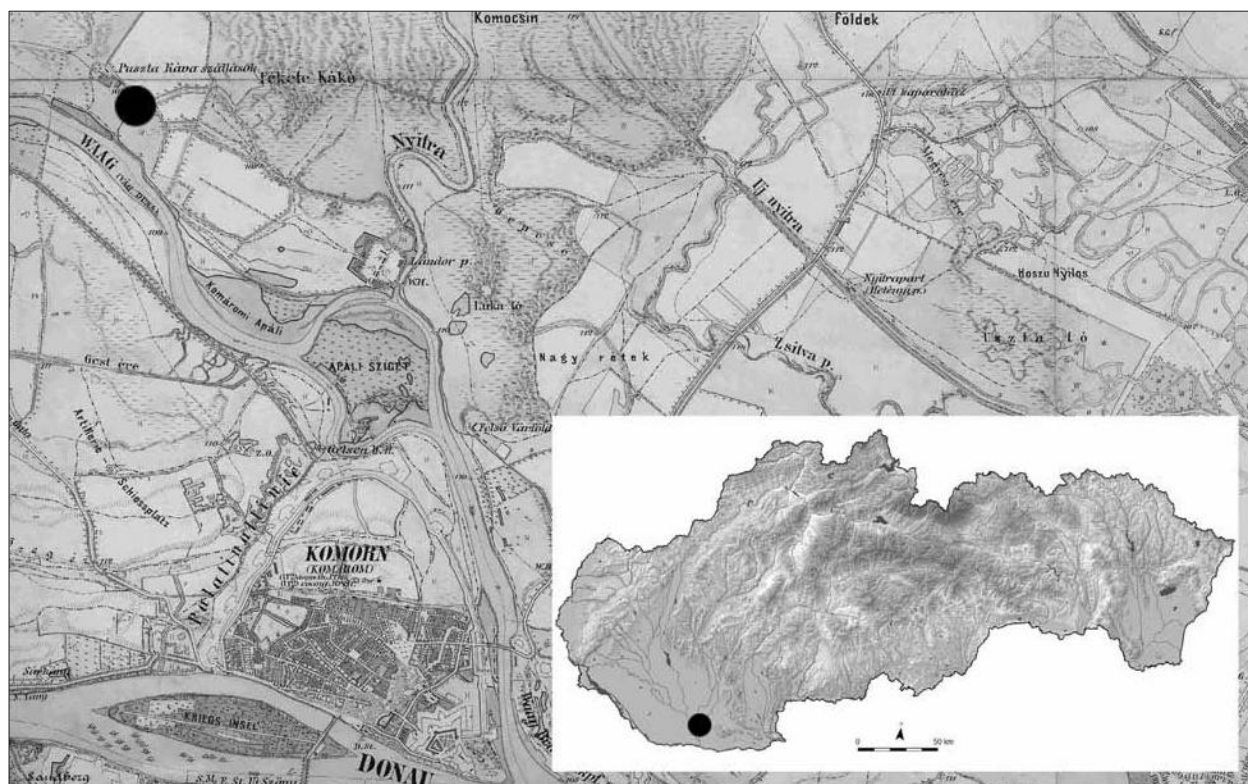

Abb. 1. Die Lage der Fundstelle. Poloha náleziska.

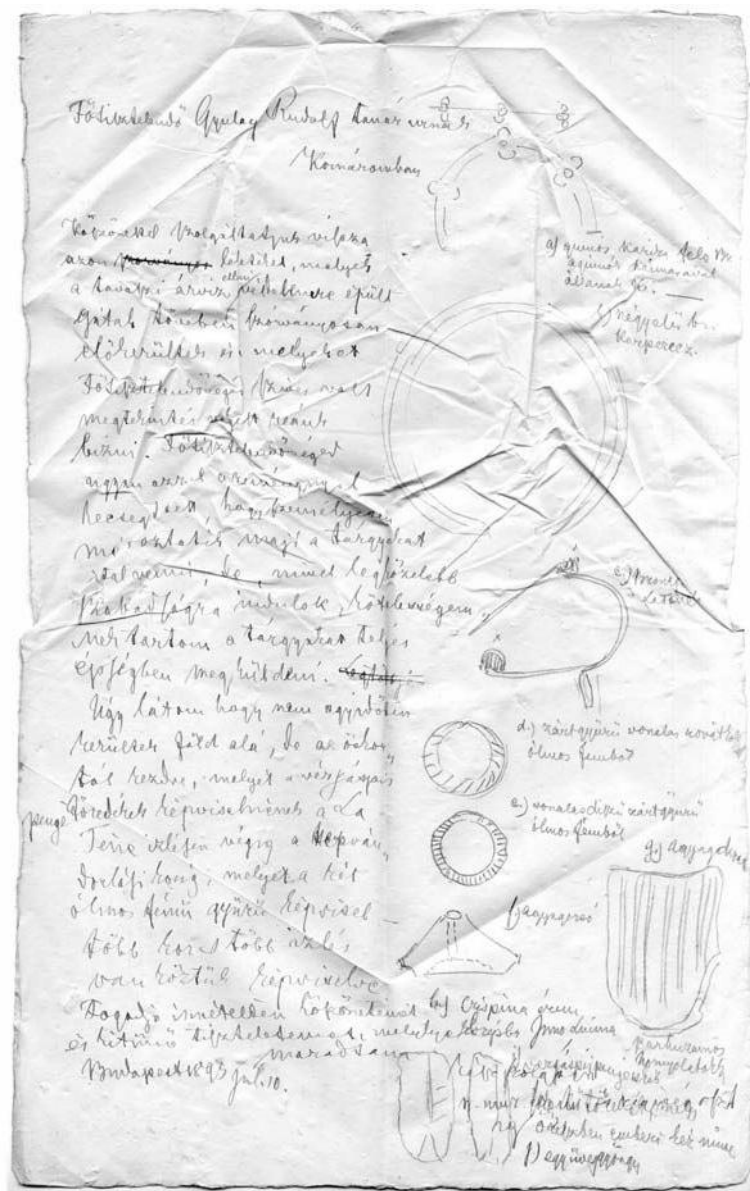

Abb. 2. Hampel's Zeichnung über die Funde von Kavapuszta (UNM, Datenarchiv). Hampelová dokumentácia nálezov z Kavapuszty (archív Nm v Budapešti)

počas pôsobenia Gyulu Alapyho, ktorý mal levý podiel na vzniku Mestskej a župnej muzeálnej spoločnosti v roku 1900 (Ratimorsky 1986, 69-70; Mácza 2003, 11). Základom muzeálnej zbierky sa stali nálezy zozbierané a zachránené Rudolfom Gyulaim. Ich lokalizáciu však v dôsledku absencie inventárnych kníh a dobových záznamov žiaľ už nemožno uskutočniť. Nálezy, uverejnené v tomto príspevku patria taktiež do tejto kategórie. Ide o predmety, ktoré sa už nenachádzajú v zbierkovom fonde komárňanského múzea napriek tomu, že tam kedysi boli. V archíve sa nám na veľké šťastie podarilo získať o nich záznamy, opisy a kresby. Spolu so správou v súdobých mestských novinách vytvárajú solídny zdroj prameňov, na báze ktorého bolo možné lokalizovať aj polohu pohrebiska z 10.-11. storočia (obr. 1) a náleziska ostatných zachránených predmetov, resp. podrobiť ich vedeckej analýze.

Pramene

Rudolf Gyulai, podobne ako aj iní vidiecky správcovia (kustódovia) archeologických zbierok, resp. amatérski nadšenci sa dostali do priameho kontaktu s Numizmatickým a historickým oddelením Maďarského národného múzea v Budapešti. Od jeho personálu potom vyžadovali odborné posudky na získané a zachránené nálezy. Na jar v roku 1895 Gyulai odovzdal predmety na posúdenie správcovi archeologických zbierok Józsefovi Hampelovi, ktorý ich z dôvodu náhleho odchodu na dovolenku vrátil poštou späť do Komárna. Na koncept svojho sprievodného listu nakreslil a opísal poslané artefakty s miestom a dobou ich nálezov (obr. 2). Sledovaný koncept na zachoval v archíve Maďarského národného múzea (Magyar Nemzeti Múzeum Adattár Érem- és Régiségár 331/1895).

Archeologická zbierka s nálezmi prevažne z Komárna a okolia sa tu začala budovať už od konca roku 1886 vďaka aktivite Mestského komárňanského historicko-archeologického spolku, na vzniku ktorého má nehnúce zásluhy rehoľník benediktínskeho rádu, profesor Rudolf Gyulai. Menovaný viadol uvedený spolok v rokoch 1886 až 1897 (Ratimorsky/Tok 1986, 70). Rudolf Gyulai (2. máj 1848 – 12. október 1906) sa do Komárna dostal s rodičmi ešte v doječenskom veku, ale z dôvodov štúdia a činnosti na poli cirkevnom žil a pracoval v rôznych miestach krajiny. Do Komárna sa vrátil späť až v roku 1877, kde pôsobil ako profesor na nižšom gymnáziu (Alapi 1907; Mácza 2003, 8). Sledujúc celospoločenský dobový trend v krajine, okamžite začal organizovať muzeálny spolok, ale vytýčené ciele dozreli až takmer po jednom desaťročí, vznikom (založením) historického a archeologického spolku, ktorý mal vtedy až 116 členov. Gyulai bol zvolený za prvého správcu (kustóda) archeologickej zbierky (Ratimorsky/Tok 1986, 151, 152; Mácza 2003). Zbierkový fond rýchlo rástol, takže už v júni 1889 otvorili zo získaných predmetov výstavu v budove kolégia (internátu) reformovanej cirkvi (Mácza 2003, 9). Rudolf Gyulai vyvíjal výskumnú a zberateľskú činnosť popri pedagogickej až do roku 1897, kedy ho na vlastnú žiadosť preložili na farnosť obce Trávniky, okr. Komárno. Činnosť uvedeného spolku po jeho odchode z Komárna výrazne upadla, k novému rozkvetu došlo až

Főtisztelendő Gyulay Rudolf tanár urnak
Komáromban

Köszönettel szolgáltatjuk vissza azon leleteket, melyek a tavaszi árvíz elleni védelemre épült gátak tövében szórvaányosan előkerültek és melyeket Főtisztelendőséged szíves volt megtekintés végett reánk bízni. Főtisztelendőséged ugyan azzal a reménnyel kecsegtetett, hogy személyesen méltóztatik majd a tárgyakat átal venni, de mivel legközelebb szabadságra indulok, kötelességemnek tartom a tárgyakat teljes épségben megküldeni.

Úgy látom hogy nem egyidőben kerültek föld alá, de az őskortól kezdve, melyet a vérjáspis töredékek képvisel-
nének a La Tène ízlésen végig a népvándorlás korig, melyet a két ólmos fémű gyűrű képvisel – több kor s több ízlés
van köztük képviselve.

Fogadja ismételten köszönetemet és kitűnő tiszteletemet melylyel maradtam kész szolgálja
Budapest 1895 jul. 10.

n. muz. érem és régiség oszt.
ig. őre

- a.) gumós karika fele Br. a gumók hármásával állanak ki. ----
- b.) négyelű br. karperecz.
- c.) Bronzfibula Laténe
- d.) zárt gyűrű vonalas rovátkokkal ólmos fémből.
- e.) vonaldíszű zárt gyűrű ólmos fémből.
- f.) agyagorsó
- g.) agyagdarab párhuzamos hornyolatokkal
- h.) Crispina érem. középbr Juno Lucina.
- i.) vérjáspis pengécskék,
fenékö töredék, mely részben emberi kéz műve.
- j.) üveggyöngy

Voľný preklad listu je nasledovný:

Vašej eminencii, pánovi profesorovi Rudolfovi Gyulaimu
Komárno

S vďakou vraciame predmety, ktoré ste našli roztrúsené pri päte povodňových hrádzí, a ktoré Vaša eminencia zverila na prezretie. Vaša eminencia hoci dúfala, že osobne prevezme zverené predmety, ale z dôvodu odchodu na dovolenku, považujem si za svoju povinnosť, v neporušenom stave ich vrátiť späť. Zdá sa mi, že nie naraz sa dostali do zeme. Sú tu zastúpené predmety od praveku – reprezentujú ich fragmenty z červeného jaspisu, ďalej laténskeho štýlu- po obdobie sťahovania národov, ktoré zastupujú dva olovené prstene. Ide o nálezy z viacerých období a štýlov.

Prijmite moju opätovnú vďaku a úctu.

Budapest, 10. júla 1895 Numizmatické a archeologické oddelenie Národného múzea

Správca

Na opačnej strane konceptu popri nakreslených predmetov sa nachádza nasledovný text:

polovica bronzového krúžku s vývalkami, vývalky po trojiciach--

štvorhranný bronzový náramok.

bronzová laténska fibula.

uzavretý olovený prsteň s ryhami.

uzavretý olovený prsteň s líniami.

hlinený praslen.

kus hlíny s paralelnými žliabkami

bronzová minca Crispiny, v strede Juno Lucina.

čepielky z červeného jaspisu, fragment kamennej brúsky, ktorá je sčasti dielom ľudskej ruky.

sklenený korálik.

Našťastie o nálezoch a nálezových okolnostiach predmetov nájdených pri výstavbe hrádzí informovala verejnosť aj miestna tlač – noviny Komáromi Lapok zo dňa 27. apríla 1895 v článku pod názvom „Őskori temető, érdekes lelet megyénkben“/ Praveké pohrebisko, zaujímavý nález v našej župe (Nemó 1895, 2, 3).

„A Vág balpartján folyó töltési munkálatok révén egy ősrégi temető rejtelsei kerültek napvilágra. Kava pusztán, Csepy Dani ügyvéd birtokán az úgynevezett „Dunaháti“-dűlőben egy dombosabb helyen ásnak jelenleg kubik-gödröket a jó csongrádi kubikusok. Innen kerül a földanyag a közelben húzóód hatalmas töltéshez.

A napokban kezdtek meg itt a munkát és alig egy-két ásonyomnyira emberi csontmaradványok, koponya, lábszár stb. csontokra bukkantak.

A csontlelet oly sűrűn mutatkozott, hogy kétségtelenül egykori népek temető helye volt e dombosabb térség.

A feltárt sírokban urnák, urnacserepek szintén nagy mennyiségben fordulnak elő. Annál kevesebb azonban az ércz-nemű lelet. Eddig mindössze egy bronz karkötőt, egy ezüst és egy bronz gyűrűt és egypár szintén ezüst füldíszet találtak.

Az előbbi tárgyakat Gyulay Rezső gymn. Tanár a komárommegyei régészeti egylet részére magához is váltotta, míg a fülbevalót a vállalati mérnökök vették állítólag magukkal.

Úgy e bronz és ezüst tárgyak, mint különösen az, hogy egyik sírban obsidián nyílhegyeket is találtak és hogy az emberi csontokkal vegyest kő és egyéb állatcsontok is fordulnak elő és pedig közös sírban; világosan mutatja e temetkezési hely, ősrégi voltát és azt, hogy az mindenesetre barbár nép temető helye volt...”

Voľný preklad novinového článku:

Na ľavom brehu Váhu, pri výstavbe hrádzí sa na svetlo sveta dostali tajomstvá pradávneho pohrebiska. V pustatine Kava, na majetku právnika Dani Csepyho, na hone zvanom „Dunaháti dűlő“. Na vyvýšenom mieste kopú teraz robotníci z Csongrádu exploatačné jamy. Odtiaľ dovážajú hlinu na neďaleké hrádze. Začali tu pracovať v týchto dňoch a sotva v hĺbke 1-2 rýľov sa našli zvyšky ľudských kostí – lebka, holenné kosti atď. Kostí boli tak husto, že vyvýšená plocha bola nepochybne pohrebiskom niekdajších národov. V nájdených hrobach boli vo veľkom množstve urny a črepy z nich. Kovových predmetov však bolo oveľa menej. Doposiaľ našli jeden bronzový náramok, jeden strieborný a jeden bronzový prsteň a pár strieborných náušníc. Nálezy pre komárňanský archeologický spolok získal profesor gymnázia Rezső Gyulai, náušnice údajne si zobrali so sebou firemní inžinieri. Bronzové a strieborné predmety boli tiež v hrobach, podobne ako obsidiánový hrot špa. Spolu s ľudskými kostami sa našli aj kamene a zvieracie kosti. V každom prípade ide o pohrebisko barbarského národa.

Pomocou kresieb a novinovej správy možno lokalizovať nálezisko a analyzovať nájdený archeologický materiál.

Nálezisko

O nálezisku poslaných predmetov J. Hampel zaznamenal iba toľko, že sa našli v roku 1895 pri päte protipovodňových hrádzí. Našťastie spravodajca novín Komáromi Lapok presnejšie lokalizuje nálezisko na vyvýšenu piesčitej duny v pustatine Kava, na majetku Dani Csepyho, v polohe „Dunaháti dűlő“ (Nemó 1895, 2). Robotníci ťažiaci hlinu tu devastovali hroby pohrebiska z 10.-11. storočia. Odtiaľ pochádzajú aj predmety z rôznych období, ktoré sa našli buď v hrobach alebo sa získali zberom. Pohrebisko bolo pravdepodobne zničené počas zemných prác, pretože ďalšie zmienky o nálezisku v odbornej literatúre nenachádzame (Fehér/Éry/Kralovanský 1962; Bialeková 1989, 111-142).

Katalóg nálezov

- (a): Bronzový tzv. „Knotenring“ – zachovaná iba polovica, z ktorej vyčnievajú trojice gombíkov. Priemer: 4,2 cm, hrúbka krúžka 0,3-0,4 cm (obr. 3: 5).
- (b): Štvorhranný bronzový náramok. Priemer: 6,1 x 6,5 cm; hrúbka 0,3-0,4 cm (obr. 3: 1).
- (c): Bronzová jednodielna oblúková spona so zachovalou ihlou. Dĺžka: 4,6 cm (obr. 3: 8).
- (d): Otvorený prsteň z nekvalitného striebra so stenčenými koncami zdobený ryhovaním. Priemer: 1,6 x 1,5 cm, hrúbka 0,5-0,2 cm (obr. 3: 2).
- (e): Uzavretý ryhovaný prsteň z nekvalitného striebra. Priemer: 1,7 x 1,6 cm; hrúbka: 0,5-0,4 cm (obr. 3: 3).
- (f): Hlinený kónický praslen. Priemer: 3,7 cm; výška 1,9 cm (obr. 3: 7).
- (g): Kus hlíny s paralelnými žliabkami. Dĺžka: 5,2 cm; šírka 3,6 cm (obr. 3: 6).
- (h): As alebo dupondius cisárovnej Crispiny: Averz: CRISPINA AVGVSTA poprsie cisárovnej napravo, vlasy stočené nahor, vzadu spletená do drdola. Reverz: IVNO LVCINA S. C. Jún stojace doľava, držiace pateru a scepter. RIC III Roma 680 (180-182).
- (i): Čepele z červeného jaspisu. Dĺžka : 3,4 cm; šírka 1,8 cm, resp 3,4 x 1,5 cm (obr. 3: 4).
- (-) Fragment brúsky, sčasti dielo ľudskej ruky (Hampel nevyhotovil kresbu).
- (j): Sklenený korálik (Hampel nevyhotovil kresbu).

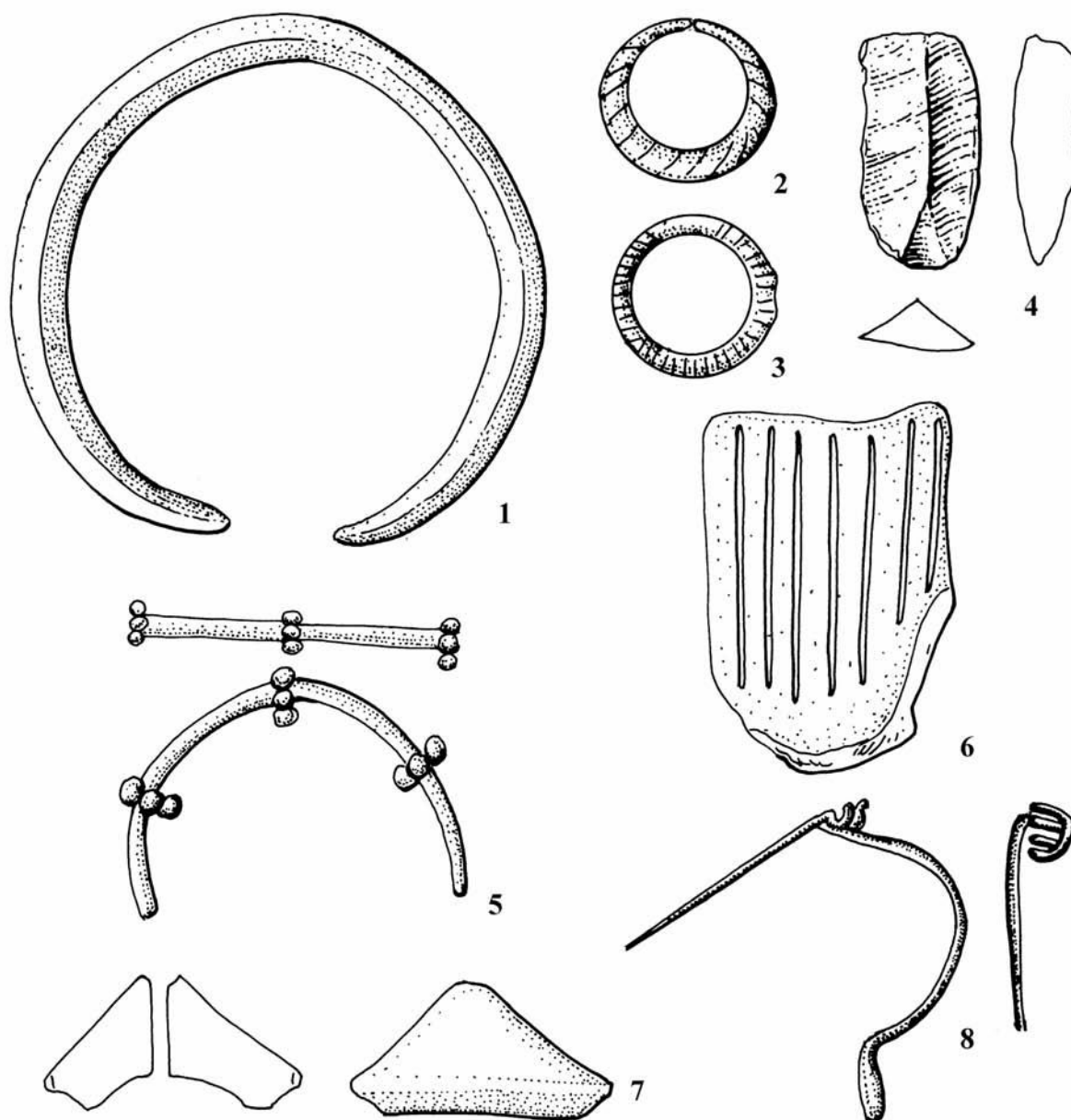

Abb. 3. Die Funde von Kavapuszta. Nález z Kavapuszty

Analýza

Vďaka dokumentačnej práci Józsefa Hampela nálezy z niekdajšej pustatiny Kava, z polohy Dunaháti dűlő možno podrobiť analýze, resp. aj chronologicky zatriediť. Hoci na kresbách (obr. 2, 3) sú zobrazené rôznorodé nálezy od praveku až po včasný stredovek, možno ich na základe správy z miestnych dobových novín zväčša pokladať za hrobové prílohy z kostrového pohrebiska 10.-11. storočia. Medzi prílohami kostrových hrobov spravodajca novín popri veľkého počtu nádob uvádza aj niekoľko kovových predmetov (*Nemő 1895*, 2, 3), z ktorých sa okrem páru strieborných náušnic podarilo Rudolfovi Gyulaimu získať celý súbor – bronzový náramok a dve strieborné prstene. Následne ich poslal Hampelovi na určenie. Uvedené šperky sú charakteristickou prílohou v hrobách pospolitého ľudu z 10.-11. storočia. Hrubému tyčinkovému náramku romboidného prierezu (obr. 3: 1) bolo v odbornej literatúre venované pomerne veľkej pozornosti (*Langó 2000*, 38-41). Sledovaný typ sa objavuje na pohrebiskách pospolitého ľudu už v druhej tretine 10. storočia, ale bežným sa stáva až v poslednej tretine 10. storočia. S ich masovým výskytom sa počíta na pohrebiskách maďarského pospolitého ľudu iba od 11. storočia (*Szabó 1980*, 66; *Giesler 1981*, 120; *Langó 2000*, 40-42, 49). Najstaršie, zo striebra zhotovené náramky vystriedajú bronzové, ktoré sa stavajú masovým šperkom až do začiatku 12. storočia (*Szabó 1980*, 66). Väčšina z nich má odseknuté konce, ale nález z Kavy má konce stenčené a zahrotené.

Podobne v poslednej tretine 10. storočia, ale hlavne v priebehu 11. storočia, sa objavujú v inventári na nekropolách pospolitého ľudu strieborné alebo bronzové prstene, zdobené ryhovaním alebo žliabkovaním (Kovács 1994, 141; Hanuliak 1994, 50-54; Rejholcová 1995, 77). Jeden z prsteňov je otvorený so stenčnými koncami (obr. 3: 2), druhý je uzavretý (obr. 3: 3). Vyskytujú sa predovšetkým v hroboch ženského pohlavia, ale objavujú sa aj u detí, resp. u mužov (Kovács 1994, 141). V novinovej správe uvádzaný pár strieborných náušnic s najväčšou pravdepodobnosťou patril k esovitým záušniciam, ktoré patrili v sledovanom období medzi najmasovejšie rozšírené šperky. Čepele z červeného jaspisu, z ktorých jeden Hampel aj nakreslil, by sme mohli považovať aj za praveké. V novinovej správe sa však uvádza, že boli prílohou v kostrovom hrobe (Nemó 1895, 3). Uvedený hrob však s veľkou pravdepodobnosťou mohol patriť k pohrebisku z 10.-11. storočia. Na súvekých nekropolách sú evidované v inventári úštepy z kremeňa prípadne z obsidiánu, ktoré mali aj praveký pôvod (Istvánovits 2003, 360, 361). Pri vyhodnotení nálezov z pohrebiska v Tímár (župa Szabolcs-Szatmár, Maďarsko) bolo preukázané, že tam nájdená štiepaná industria bola sekundárne použitá. Pravdepodobne ich nazbierali na neďalekých pravekých sídliskách (Kovács 1988, 151). Doposiaľ síce tento fenomén evidovali iba na pohrebiskách horného Potisia (Istvánovits 2003, 361), ale hrob z Komárna - Kavy signalizuje, že zrejme ide o všeobecnejšie rozšírený zvyk. Keramické prílohy, o ktorých je zmienka v novinách, sa tiež vyskytujú aj na iných súdobých pohrebiskách pospolitého ľudu (Kovács 1994, 143; Hanuliak 1994, 57-59; Rejholcová 1995, 35-45). Nevylučujeme však ani možnosť, že pochádzajú z hrobov z iného časového úseku. Žiaľ, o zmienených urnách nemáme k dispozícii ďalšie informácie. Brúska, ktorá nebola nakreslená, mohla tiež pochádzať z hrobu. Ku keramickému fragmentu (obr. 3: 6) sa nemožno jednoznačne vyjadriť. Praslen (obr. 3: 7) kónického tvaru sa objavuje od praveku po stredovek, preto nemožno vylúčiť ani možnosť, že taktiež pochádza zo sledovaného včasnostredovekého pohrebiska (Istvánovits 2003, 558).

Problematickým zostáva datovanie bronzovej spony, ktorú Hampel považoval za nález z laténskej doby. V skutočnosti štika oblúka a lôžka ihly nevylučuje ani možnosť, že ide o typ spony s podviazanou nôžkou (variant Algramovej VI. Skupiny), ktorá je od 3. storočia rozšírená v strednej a východnej Európe. S výskytom spony sledovaného typu na juhozápadnom Slovensku sa počíta od druhej polovice 3. storočia a v priebehu 4. storočia (Lamiová-Schmiedlová 1961, 108, 119-122).

Obdobne rímskou pamiatkou z barbarského územia je aj Hampelom opísaný as/dupondius Crispiny, ktorý patri k typu RIC 680 (180-182). Tento exemplár doposiaľ nebol známy pre numizmatické bádania (Ondrouch 1964; Hlinka/Kraskovská/Novák 1978). Mince uvedenej cisárovnej sú na juhozápadnom Slovensku reprezentovaná iba niekoľkými exemplármi (Ondrouch 1964, 105), čo bolo zapríčinené dôsledkom poklesu obehu peňazí po markomanských vojnách (Kolníková 1994, 488, 489).

Medzi Hamplovými kresbami je zobrazený aj jeden zaujímavý predmet zo železnej doby, ktorý je v sledovanom geografickom prostredí pomerne vzácny. Ide o krúžkový šperk, zdobený trojicami gombíčkov. V odbornej literatúre je pomenovaný ako „Knotenring“. V Komárne – Kave sa našiel neúplný exemplár (obr. 3: 5). Tento šperk sa objavuje v neskorej dobe laténskej, ale nosil sa aj vo včasnej dobe rímskej. Pre najstaršie exempláre je charakteristický malý rozmer, resp. používanie vo funkcii závesku (Pieta 2006, 139; Pieta 2010, 218). Sú rozšírené predovšetkým na severnom Slovensku, Morave a v južnom Poľsku (Pieta 2006, 138, 139). Z blízkosti toku Dunaja je zatiaľ známy iba jeden exemplár z okolia Komárna, ktorý sa dostal do zbierky Podunajského múzea v sedemdesiatych rokoch minulého storočia (Trugly 1996, 173, 174, 298, obr. 142: 2). Rozmery tohto nálezu (priemer 8,5 cm) však vylučujú, že by išlo o hore zmienený nález z pustatiny Kava.

Informácie o nálezisku z Komárna – Kavy a lokalizáciu pohrebiska z 10.-11. storočia bolo možné realizovať na základe listu J. Hampela v kombinácii s dobovým článkom v regionálnych novinách. Rôzne záznamy, správy a nákresy uschovávané v archívoch a dokumentačných oddeleniach múzeí a ich porovnávanie s už existujúcimi archeologickými a historickými databázami veľmi úspešne rozširujú a dopĺňujú naše poznatky o archeologických nálezoch a náleziskách z územia Slovenska.

(Preklad G. Nevizánsky)

Poznámka

Štúdia vznikla podporou agentúry Országos Tudományos Kutatási Alapprogram K 84159.

LITERATÚRA

- Alapi 1907 – Gy. Alapi: Gyulai Rudolf. A Komáromvármegyeyi és Városi Múzeum-Egyesület 1906. évi Értesítője. Komárom 1907, 25-39.
- Bialeková 1989 – D. Bialeková: Pramene k dejinám odídenia Slovenska z konca 5. až z 13. storočia I/1. Nitra 1989.
- Fehér/Éry/Kraloványky 1962 – G. Fehér/K. Éry/A. Kraloványky: A Közép-Duna-medence magyar honfoglalás-és kora Árpád-kori sírleletei. Budapest 1962.
- Giesler 1981 – J. Giesler: Untersuchung zur Chronologie der Bijelo-Brdo Kultur. Prähist. Zeitschr. 56, 1981, 3-167.

- Hanuliak 1994* – M. Hanuliak: Malé Kosihy I. Pohrebisko z 10. – 11. storočia. Nitra 1994.
- Hlinka/ Kolníková/Kraskovská/Novák 1978* – J. Hlinka /E. Kolníková /L. Kraskovská /J. Novák: Nálezy mincí na Slovensku III. Bratislava 1978.
- Istvánovits 2003* – E. Istvánovits: A Rétköz honfoglalás és Árpád-kori emlékanyag. Nyíregyháza 2003.
- Kolníková 1994* – E. Kolníková: Die Markomannenkriege im Lichte der Münzfunde aus der Slowakei. In: H. Friesinger/J. Tejral/A. Stuppner (Hrsg.): Markomannenkriege Ursachen und Wirkungen. Brno 1994, 487-496.
- Kovács 1988* – L. Kovács: A tímári (Szabolcs-Szatmár m.) honfoglalás kori temetőmaradványok. Landnahmezeitliche Gräberfeldreste von Tímár (Kom. Szabolcs-Szatmár). ComArchHung Budapest 1988, 125-158.
- Kovács 1994* – L. Kovács: Das früharpadenzeitliche Gräberfeld von Szabolcs. VAH 6. Budapest 1994.
- Lamiová-Schmiedlová 1961* – M. Lamiová-Schmiedlová: Spony z doby rímskej na Slovensku – Die Fibeln der Römerzeit in der Slowakei. `tud. Zvesti AÚ SAV 5. Nitra 1961.
- Langó 2000* – P. Langó: Megjegyzések a 10–11. századi huzal- és sodrott karperecek kronológiájáról. – Beiträge zur Tracht und Benutzungszeit der Draht- und Gedrehten Armringe im Karpatenbecken des 10.-11. Jahrhunderts. JPMÉ 42, 2000, 33-57.
- Mácza 2003* – M. Mácza: A könyv szerzőjéről. In: R. Gyulai: Az Alsó-csallóközi és Csilizközi Egyesült Ármentesítő és Alsó-csallóközi Belvízlevezető Társulat története. Pozsony 2003, 7-15.
- Nemó 1895* – Nemó: Őskori temető, érdekes lelet meggyénkben. Komáromi Lapok 16, Nr. 17. április 27, 1895, 2-3.
- Nevizánsky/Prohászka v tlači* – G. Nevizánszky/P. Prohászka: Komárom-Esztergom megye 10 – 11. századi sír- és kincsleletei. (kézirat).
- Ondrouch 1964* – V. Ondrouch: Nálezy keltských, antických a byzantských mincí na Slovensku. Bratislava 1964.
- Pieta 2006* – K. Pieta: Ein junglaténezeitlicher Stieranhänger aus Udiča/Slowakei. In: W.-R. Teegen et alii (Hrsg.): Studien zur Lebenswelt der Eisenzeit. Festschrift für Rosemarie Müller. Ergänzungsbände RGA 53, Berlin-New York 2006, 133-147.
- Pieta 2010* – K. Pieta: Die keltische Besiedlung der Slowakei. Nitra 2010.
- Prohászka / Trugly 2012* – P. Prohászka / A. Trugly: Avarské nálezy 7. storočia z Komárna Bercsényiho (dnes Gombaiho) ulica – Die awarischen Funde von Komárno Bercsényi (Heute Gombai) Strasse aus dem 7. Jahrhundert. Zbor. SNM 106, Archaeológia 22, 2012, 193-204.
- Ratimorsky 1986* – P. Ratimorsky: A komáromi múzeum száz éve. A régészeti gyűjtemény. Új Mindenes Gyűjtemény 6. Pozsony 1986, 67-76.
- Ratimorsky/Tok 1986* – P. Ratimorsky/B. Tok: A komáromi múzeum száz éve. A múzeum munkatársai (1886-1945). Új Mindenes Gyűjtemény 6. Pozsony 1986, 151-159.
- Rejholcová 1995* – M. Rejholcová: Das Gräberfeld von Čakajovce (9.-12. Jahrhundert). Analyse. Nitra – Budapest 1995.
- RIC III* – H. Mattingly/E. A. Sydenham: The Roman Imperial Coinage. Vol. III. Antoninus Pius to Commodus. London 2003.
- Szabó 1980* – J. Gy. Szabó: Árpád-kori falu és temetője Sarud határában IV. A sírok relatív és abszolút kronológiája, a temető jellege. – Árpádenzeitliche Siedlung und ihr Friedhof in der Gemarkung von Sarud IV. Absolute und relative Chronologie des Friedhofes. EMÉ 16-17 (1978-1979), 1980, 45-136.
- Trugly 1996* – A. Trugly: Nové nálezy v zbierke Podunajského múzea. AVANS v roku 1994. Nitra 1996, 173-174.

10-11. SZÁZADI SÍROK ÉS EGYÉB LELETEK KOMÁROM – KAVAPUSZTARÓL PROHÁSZKAPÉTER

A révkomáromi múzeum gyűjteménye súlyos károkat szenvedett a második világháború alatt. Leltárkönyvei nagyrészt megsemmisültek, a leletek összekeveredtek vagy eltűntek, így minden adat, tudósítás vagy rajz a gyűjtemény tárgyaival kapcsolatban igen fontos, mivel információkat kínál Délnyugat- és Dél-Szlovákia régészeti leltőhelyeihez. A tanulmányban bemutatásra kerülő leletek nem maradtak fenn, ám elemzésüket Hampel József levelének és rajta található rajzuknak köszönhetően el lehet végezni. A leletek 1895 tavaszán gátépítés során kerültek elő, majd küldte őket a gyűjtemény őr Gyulai Rudolf Budapestre a Magyar Nemzeti Múzeumba érdeklődve besorolásuk után. Szerencsére a leletek előkerüléséről a helyi újság is beszámolt, amely szerint Kavapusztán a Dunaháti dűlőben egy homokdomb elbontásakor kerültek elő csontvázas temetkezések, melyek mellékletei közé tartozott a lerajzolt tárgyak egy része. A bronz karperec és a két ezüst gyűrű alapján egy 10-11. századi köznépi temetőt bolygattak meg 1895-ben, amely valószínűleg a homokkitermelés következtében el is pusztult. Ugyancsak az egyik temetkezésből származnak a pattintott jáspisok. A további leletek szörványok lehettek. Míg az aláhajtott lábú fibula vagy Crispina asa/dupondiusa a római korszak emléke, addig az agyag orsógomb korszakhoz való

kapcsolása nehezen végezhető el. Különösen fontos a késővaskori bronz ú.n. „Knotenring”, amely fő elterjedési területe jóval északabbra található és eddig mindössze egyetlen példány volt ismert a területről. A kavapusztai leletek elemzését és a 10-11. századi temető azonosítását az adattári kutatások során talált Hampel levél, valamint a napisajtó összevetése tette lehetővé, jelezve az eddig ki nem használt forráscsoport jelentőségét a térség régészeti kutatása számára.

GRÄBER DES 10-11. JAHRHUNDERTS UND SONSTIGE FUNDE AUS KOMÁRNO - KAVAPUSZTA PÉTER PROHÁSZKA

Die Sammlung des Museums zu Komárno erlitt schwere Schäden im Zweiten Weltkrieg. Seine Inventarbücher sind meistens zunichte gegangen und die hier verwahrten Funde entweder sich vermischten, oder vernichtet wurden. Daher ist jede Angabe, Bericht oder Zeichnung über die Funde der Sammlung besonders wichtig, weil sie Informationen zu archäologischen Fundstellen der Südwest- und Südslowakei bieten können. Im Beitrag vorgeführten Funde stehen uns heute nicht mehr zur Verfügung. Dank eines Briefes und der darauf gemachten Zeichnungen von Joseph Hampel war ihre Analyse möglich. Sie kamen im Frühling 1895 bei Dammbauarbeiten zum Vorschein und wurden vom Kustos der Sammlung Rudolf Gyulai nach Budapest ins Ungarische Nationalmuseum geschickt. Er wollte sich dort nach ihrer Einordnung erkundigen. Zum Glück hat einer Lokalzeitung auch über die Funde und den Fundort berichtet. Sie kamen zum Teil als Beigaben von Körpergräbern beim Abtragen eines Sandhügels in Dunaháti Flur von Kavapuszta zum Vorschein. Nach dem bronzenen Armring und den zwei silbernen Fingerringe wurde dort ein Gräberfeld des gemeinen Volkes des 10-11. Jahrhunderts gestört, was wegen dem Sandabbau wahrscheinlich vollständig vernichtet wurde. Die anderen Funde wurden als Streufunde gesammelt. Die Fibel mit umgeschlagenem Fuss und die Bronzemünze von Kaiserin Crispina sind Denkmäler der Römerzeit. Besonders wichtig ist der späteisenzeitliche bronzene „Knotenring”, dessen Hauptverbreitungsgebiet weit nördlich liegt und bisher bloss ein Stück aus diesem Gebiet bekannt war. Die Analyse der Funde und die Lokalisierung des Gräberfeldes aus dem 10.-11. Jahrhundert von Kavapuszta wurde Dank des Briefes von Joseph Hampel und der Lokalpresse möglich. Sie zeigen die Bedeutung dieser bis jetzt nicht ausgeschöpften Quellengruppe für die archäologische Forschung dieses Gebietes.

*PhDr. Péter Prohászka
2500 Esztergom József Attila tér 2.
Hungary
prohaszkapeter@freemail.hu*